

DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2022-79-5>
УДК 330.1:338.2

Ткаченко Т.П.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Tkachenko Tatiana

National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКОВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF ENSURING SECURITY OF THE ECONOMIC ACTIVITIES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні засади забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах економічного розвитку. Доведено, що теоретико-методологічне обґрунтування забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах господарювання вимагає визначення суб'єкту, функцій та принципів економічної безпеки. Головною метою забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах виступає своєчасне виявлення екзогенних та ендогенних загроз та вжиття адекватних факторів, що спроможні протидіяти та нейтралізувати їх, а також створення умов щодо задіявання потенціалу промислового підприємства для забезпечення його конкурентоспроможності. Обґрунтовано, що забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств виконує такі функції, як: інформаційна, моніторингова, прогностична та захисна. До системи принципів забезпечення безпековості віднесено: цілеспрямованість, емерджентність, ієрархічність, мультиплікативність, варіантність, адаптивність, безперервність. Система принципів забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах представляє собою базові орієнтири, яких в обов'язковому порядку повинні дотримуватися промислові підприємства, що забезпечує досягнення цілей економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах.

Ключові слова: економічна безпека, промислове підприємство, теоретико-методологічний базис, система принципів, безпековість економічної діяльності.

The article substantiates the theoretical and methodological principles of ensuring the security of economic activity of industrial enterprises in modern conditions of economic development. It has been proven that the theoretical and methodological justification of ensuring the security of economic activity of industrial enterprises in modern economic conditions requires the definition of the subject, functions and principles of economic security. Ensuring the security of the economic activity of industrial enterprises consists not only in physical protection, but also in the formation and achievement of the economic interests of industrial enterprises. The main goal of ensuring the security of the economic activity of industrial enterprises in modern conditions is the timely detection of exogenous and endogenous threats and the use of adequate factors capable of counteracting and neutralizing them, as well as creating conditions for using the potential of an industrial enterprise to ensure its competitiveness. It is justified that ensuring the security of economic activity of industrial enterprises performs a certain functional load in the form of such functions as: informational, monitoring, prognostic, protective. The theoretical and methodological basis of ensuring the safety of economic activity of industrial enterprises in modern conditions of ensuring the separation of the system of principles. The system of principles of the economic security system includes: purposefulness, emergency, hierarchy, multiplicativeness, variability, adaptability, continuity. The system of principles for ensuring the safety of the economic activity of industrial enterprises in modern conditions represents the basic guidelines that industrial enterprises must adhere to, this ensures the achievement of the goals of the economic activity of industrial enterprises in modern

conditions. Isolating the system of principles of ensuring the security of economic activity of industrial enterprises makes it possible to substantiate the methodological principles of economic security, which will contribute to the development of management principles using creative forms and methods of protection.

Key words: *economic security, industrial enterprise, theoretical and methodological basis, system of principles, security of economic activity.*

Постановка проблеми. Сучасні біфуркацій незмінні оточуючого середовища, підвищення загроз та ризиків економічної діяльності зумовлюють актуальність дослідження забезпечення економічної безпеки економічних систем всіх рівнів. Ситуація, яка на сьогодні склалась в Україні, спровокована воєнною агресією на нашій території з боку Російської Федерації вимагає приділення ще більшої уваги до аспектів економічної безпеки суб'єктів економіки. Воєнні дії загострили проблеми розвитку промислових підприємств, що проявляються у зростанні їх дебіторської заборгованості, зниженні рентабельності виробництва, а також релокації підприємств та банкрутстві. Ці та інші проблеми функціонування промислових підприємств вимагають впровадження практичних рекомендацій щодо підвищення рівня та забезпечення економічної безпеки підприємств. У цьому контексті необхідно зазначити, що розробленню практичних рішень передують обґрунтування теоретико-концептуальних засад економічної безпеки промислових підприємств, що обумовлює поглиблення наукового пошуку у даній площині та зумовлює актуальність обґрунтування принципів забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах.

Постановка завдання. Метою даного дослідження виступає обґрунтування теоретико-методологічних засад забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах економічного розвитку. Для досягнення виокремленої мети авторкою було: обґрунтовано актуальність даного дослідження; виокремлено функціонали та принципи забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах.

У дослідженні було застосовано системний підхід як методологічний базис дослідження, що дозволило виокремити принципи забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств як певної системи та одночасно урахувувати економічну безпеку як

цілісну систему із відповідними властивостями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями економічної безпеки людство опікувалось ще з часів Стародавнього Китаю, давньої Греції та Риму. Серед сучасних міжнародних дослідників, що виокремлювали питання економічної безпеки слід відмітити: Ж. Абена, І. Ансоффа, Ю. Бриггема, П. Друкера, А. Росе, Л. Туроу, Дж. Ван Хорна та інших.

Проблематиці економічної безпеки на рівні підприємств приділяли увагу у свої публікаціях такі науковці, як: О. Ареф'єва [1], М. Бердар [2], З. Варналій, О. Вовк [3], О. Власюк, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Ілляшенко [4], О. Ілляш [5], А. Ковальчук [6], В. Пономаренко, С. Тульчинська [7, 9], С. Філіпова [10], С. Шкарлет [11] та інші. Віддаючи належне теоретичним наробкам та практичній значущості праць перерахованих та інших науковців, слід відмітити, що теоретико-методологічні питання забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств залишаються недостатньо розробленими та вимагають подальших напрацювань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств полягає не тільки у фізичному захисті, що є особливо актуальним в умовах дії воєнного стану на території України, а й у формуванні та досягненні економічних інтересів промислових підприємств.

Теоретико-методологічне обґрунтування забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах господарювання вимагає визначення суб'єкту та принципів економічної безпеки (рис. 1). У даному випадку суб'єктом економічної безпеки виступає промислове підприємство, що функціонує в сучасних біфуркаційних нестабільних умовах господарювання. Головною метою забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств виступає своєчасне виявлення екзогенних та ендемогенних загроз та вжиття адекватних факторів, що спроможні протидіяти та нейтралізувати їх, а також

Рис. 1. Теоретико-методологічний базис забезпечення безпеки економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах господарювання

Джерело: побудовано авторкою

створення умов щодо задіювання потенціалу промислового підприємства для забезпечення його конкурентоспроможності.

Забезпечення безпеки економічної діяльності промислових підприємств виконує певне функціональне навантаження у вигляді таких функцій, як:

- інформаційна, передбачає своєчасне отримання, виокремлення необхідної інформації та використання інформації як ресурсу для забезпечення економічної безпеки завдяки використанню відповідної інформації;

- моніторингова, забезпечує аналіз та контроль за розвитком ендегенних та екзогенних про-

цесів та їх впливом на стан економічної безпеки промислового підприємства;

- прогностична, передбачає обґрунтування форсайту перебігу впливаючих процесів та змін економічної безпеки підприємства на їх основі;

- захисна, відображає сутність функціоналів системи економічної безпеки промислового підприємства та передбачає побудову дієвих захисних механізмів протидії загрозам та ризикам впливу ендегенних та екзогенних чинників на функціонування підприємства.

Теоретико-методологічне підґрунтя забезпечення безпеки економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах

передбачає виокремлення системи принципів. До системи принципів необхідно віднести наступні принципи:

– цілеспрямованість, що представляє собою усвідомлений процес впливу завдяки управлінню економічною безпекою промислового підприємства, спрямовану на вирішення поставлених завдань безпекового розвитку;

– емерджентність, що дає можливість урахувати різноспрямовані властивості системи забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств та виступає складовою системи функціонування всього промислового підприємства;

– ієрархічність, що передбачає виокремлення поставлених цілей безпекового розвитку промислового підприємства та їх убезпечення, а також визначення спрямування зусиль щодо зменшення ризиків виробничо-економічної діяльності;

– мультиплікативність, що передбачає урахування як примноження позитивного ефекту для забезпечення економічної безпеки промислового підприємства в наслідок прийнятих управлінських рішень відповідної якості та своєчасності так і примноження негативних наслідків для забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств через негативний вплив чинників різної природи;

– варіантність, що передбачає виокремлення з альтернативних варіантів управлінських рішень найбільш оптимального, що сприятиме досягненню цілей відповідно вибудованої системи для забезпечення безпековості економічної діяльності промислового підприємства;

– адаптивність, що передбачає здатність пристосування до нових викликів сьогодення та адаптації прийняття управлінських рішень із урахуванням біфуркаційних викликів з боку екзогенних чинників;

– безперервність, що зумовлює безперервність аналізу, моніторингу, контролю, прогнозування забезпечення безпековості економічної діяльності промислового підприємства із урахуванням сучасних тенденцій змін.

Висновки з проведеного дослідження. Система принципів забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах представляє собою базові орієнтири, яких в обов'язковому порядку повинні дотримуватися промислові підприємства. Це забезпечує досягнення цілей забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах. Виокремлення системи принципів забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств (цілеспрямованість, емерджентність, ієрархічність, мультиплікативність, варіантність, адаптивність, безперервність) дає можливість обґрунтувати методологічні засади економічної безпеки, що сприятиме розробленню управлінських засад з використанням креативних форм та способів захисту.

Подальших досліджень у площині забезпечення безпековості економічної діяльності промислових підприємств вимагає обґрунтування методичних концептів механізму прийняття управлінських рішень для убезпечення розвитку промислового підприємства в сучасних умовах.

Список літератури:

1. Ареш'єва О.В. Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі : монографія. Київ, ФОП Маслаков, 2019. 342 с.
2. Бердар М.М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка*. 2015. № 124/125. С. 73–76.
3. Вовк О.М. Управління розвитком системи економічної безпеки підприємства: теоретичне забезпечення. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 6 (11). С. 120–124.
4. Ілляшенко С.М. Складові економічної безпеки підприємства та підходи до її оцінки. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 3. С. 12–19.
5. Іляш О.І. Система парадигма соціальної безпеки на різних рівнях суспільної ієрархії. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 2. С. 23–32.
6. Ковальчук А. М. Управлінські аспекти оцінювання економічної безпеки підприємства в умовах трансформаційної економіки. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2020. № 4 (72). С. 211–218.
7. Тульчинська С., Солосіч О., Чорній В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. Вип. 9. С. 54–58.
8. Тульчинська С.О., Солосіч А. Актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки. *Агросвіт*. 2019. № 22. С. 54–59.

9. Тульчинська С.О., Чорній Б.П., Салоїд С.В. Механізм оцінювання залучення інвестиційних ресурсів як засіб забезпечення економічної безпеки промислових підприємств : монографія. Київ, 2018. 170 с.
10. Філіппова С.В., Волощук Л.О., Черкасова С.О. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління. Одеса, ФОП Бондаренко М.О., 2015. 196 с.
11. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія. Київ, 2007. 436 с.

References:

1. Arefieva O. (2019) Konkurentospromozhnist' pidpryyemstv u mizhnarodnomu tsyfrovomu prostori [Competitiveness of enterprises in the international digital space]. Kyiv, FOP Maslakov, 342 p. (in Ukrainian)
2. Berdar M. (2015) Zabezpechennia finansovoi bezpeky subiektiv pidpriemnytstva [Ensuring financial security of business entities]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka. Ekonomika*, no. 124/125, pp. 73–76. (in Ukrainian)
3. Vovk O.M. (2018) Upravlinnya rozvytkom systemy ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva: teoretychne zabezpechennya [Management of enterprise economic security system development: theoretical aspects]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 6 (11), pp. 120–124.
4. Illiashenko S.M. (2013) Skladovi ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva ta pidkhody do yiyi otsinky [Components of economic security of the enterprise and approaches to its evaluation]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3, pp. 13–19. (in Ukrainian)
5. Ilyash A.I. (2011) Systema paradyhma sotsialnoyi bezpeky na riznykh rivnyakh suspil'noyi iyerarkhiyi [The system of social security paradigm at different levels of the hierarchy of social]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, vol. 2, pp. 23–32. (in Ukrainian)
6. Kovalchuk A.M. (2020) Upravlins'ki aspekty otsynyvannya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva v umovakh transformatsiynoyi ekonomiky [Management aspects of assessment of economic security of the enterprise in the conditions of transformational economy]. *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoi politekhniki*, no. 4 (72), pp. 211–218. (in Ukrainian)
7. Tulchynska S.O., Solosich A. (2019) Vplyv didzhytalizatsii upravlinskykh protsesiv na systemu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Actual problems of increasing the profitability of utilities as a factor of economic security]. *Ahrosvit*, vol. 22, pp. 54–59.
8. Tulchynska S., Solosich O., Chorniy V. (2021) Aktualni problemy pidvyshchennia prybutkovosti komunalnykh pidpriemstv yak faktoru ekonomichnoi bezpeky [The impact of digitalization of management processes on the system of economic security of the enterprise]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 9, pp. 54–58.
9. Tulchynska S.O., Chornii B.P., Saloid S.V. (2018) *Mekhanizm otsynivannya zaluchennia investytsiynykh resursiv yak zasib zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky promyslovykh pidpriemstv* [The mechanism for evaluating the attraction of investment resources as a means of ensuring the economic security of industrial enterprises: a monograph]. Kyiv, 170 p. (in Ukrainian)
10. Filippova S.V., Voloshchuk L.O., Cherkasova S.O. (2015) *Ekonomichna bezpeka pidpriemstv realnoho sektoru ekonomiky v umovakh vartisno-orientovanoho upravlinnia* [Economic security of enterprises of the real sector of the economy in terms of cost-oriented management]. Odessa: 196 p. (in Ukrainian)
11. Shkarlet S.M. (2007) *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: innovatsiynny aspekt* [Economic security of an enterprise: an innovative aspect]. 436 p. (in Ukrainian)